

Att utvärderas

Symbolisk interaktionism är som vi skrivit förut ett expanderande fält. Om igen publicerar vi en artikel från det området: *Konsekvenser av rollövertagande: "I", "me" och individualiteten*. Hur åstadkommer samspelet mellan jaget och den andre att jaget kan se sig själv som ett objekt? Denna komplicerade socialpsykologiska process behandlas i detta nummers första artikel. Bland andra kritiserar Giddens och Charon för sina tolkningar av George Herbert Meads teoretiska system. Det språkliga samspelet betonas.

Norska, danska och svenska är språk där man med ganska lite övning kan förstå varandra över språkgränserna. Vår andra artikel är just på danska, ett språk som dessutom är lättare att förstå när det läses än när det talas. Det är *Charterturisme som produkt: En sociologisk analys av agens i oplevelsesøkonomien*. Den bygger på en etnografisk studie av danska turister på Kanarieöarna och det handlar om hur turisterna själva aktivt medverkar till utformningen av den produkt som en köpt charterresa utgör. Syftet är att se hur turisterna förhandlar mellan samhällsidealet om individualistiska resenärer och verklighetens massturistiska resa.

Den tredje artikeln, *I skuggan av kulturella stereotyper: Perspektiv på forskning om genus, jämställdhet och etniska relationer i Sverige* bygger på mer än tjugo års forskning inom området etnicitet och migration. Med det långa tidsperspektivet kan författarna bland annat visa hur perspektivet på kvinnor som offer kan byta föremål över tid. Teoretisk anknytning är Goffman och Simmel. De teser som artikeln driver är att forskning måste se samspelet mellan människors erfarenheter före och efter en migration och att människors liv inte får ses enbart kulturellt. De sociala villkoren måste alltid tas med.

Gästkrönikören i detta nummer anknyter till den föregående artikeln. Det är Georg Simmel (1858–1918) som medverkar och han gör det med essän *Främlingen*. Det finns mycket att diskutera i den. Jag tror exempelvis att 1800-talets manliga könsroller kan ha påverkat hans syn på både objektivitet och svartsjuka. Själva poängen att främlingen har en gruppstillhörighet som utgör en spänningsfylld relation av närhet och avstånd, tror jag kan upplevas inte bara av de som kommit till landet under de senaste åren utan också i betydligt mindre skala av exempelvis en sådan grupp som de unga, nyexaminerade doktorerna som kommer utifrån till olika lärosäten för att undervisa (exempelvis vad gäller den av Simmel beskrivna objektiviteten).

I förra numret påbörjade jag en följetong om läget vad gäller hur stor andel av in-skickade manus som fått sina bägge granskare sig tilldelad. Det kommer ständigt in nya manus och jag har inte lyckats knappa in på andelen. Jag är mycket tacksam för nya disputerade granskare som kan åta sig att bedöma manus (sociologiskforskning@soc.uu.se)! Det är två som bedömer och ni behöver inte vara experter på just manusets område.

Vad rör sig i Sociologisverige? Högskoleverkets utvärdering av ämnet sociologi är nog det viktigaste. Det är sociologi på grundnivå och avancerad nivå som utvärderas, inte forskarutbildningen. Denna utvärdering pågår just nu och den är av en helt ny typ: Man ska utvärdera resultat, inte som förr kvalitetssäkrande rutiner, och man ska betygssätta utbildningar, vilket inte skett förut. Utbildningar på olika lärosäten ska tilldelas betygen ”mycket hög kvalitet”, ”hög kvalitet” eller ”bristande kvalitet”. Bristande kvalitet innebär underkänt. Nytt är också att betyget ska ligga till grund för resurstilldelning så att lärosäten som har många utbildningar som får ”mycket hög kvalitet” ska få mer pengar. Dessa extra medel ska inte gå till de ämnen som fått betygen utan ledningen för lärosätet bestämmer hur de ska användas.

Jag kan tänka mig att de lärosäten som fått ökad status med betyget ”mycket hög kvalitet” kan dra till sig fler studenter. Dessa tävlar då om samma antal platser vilket ger högre betyg på de studenter som tas in, vilket i sin tur kan medverka till att utbildningen åstadkommer än bättre uppsatser. Eftersom pengarna följer det goda betyget riskerar vi att få en uppsplittring av den jämförelsevis likvärdiga högre utbildningen i Sverige. Till den som har åt honom skall varda givet¹.

Tillsammans med bl a psykologi, företagsekonomi och statskunskap ska vi utvärderas som de första i en fyraårscykel i det nya utvärderingssystemet. Det är tre av de fyra generella examenstyperna högskole-, kandidat-, magister- och masterexamen, högskoleexamina undantas nämligen, och alla de 35 yrkesexamina som finns inom högre utbildning som ska utvärderas. Eftersom studenterna väljer ämnen fritt om de inte läser fastlåsta program så är det huvudämnet i examen, eller som det kallas sedan 2007 ”huvudområdet/huvudsakliga området” som utvärderas, dvs det ämne studenten skriver uppsats i. (Termbytet från ’ämne’ till ’huvudområde’ kom 2007 då det skedde en del reformer i enlighet med Bolognaprocessen för att samordna europeisk högre utbildning.) Syftet med utvärderingen är att se hur väl studenter efter en viss utbildning uppfyller Högskolelagens mål om gott resultat avseende 1) kunskap och förståelse, 2) färdigheter och förmågor samt 3) värderingsförmågor och förhållningssätt. Det prövas bäst i examensuppsatserna, en bedömning som jag delar. Det främsta ”resultat” som vi ska utvärderas på är alltså hur bra C-uppsatser och hur bra magister- och masteruppsatser som studenterna skriver på de olika lärosätena.

Uppsatserna dras slumpmässigt från de olika lärosätena och betygssätts inte utan bedöms med avseende på de kunskaper, färdigheter och förhållningssätt som just ämnet sociologi anser vara viktiga. Högskoleverkets bedömargrupp, som främst består av sociologer från olika lärosäten, däribland undertecknad, operationaliserar målen till kriterier som uppsatsen jämförs med. Lärosätena ska också lämna in självvärderingar och där kan man bifoga förklaringar till de uppsatser som bedöms och lägga till information som kan visa att några av högskolelagens mål översatta till bedömargruppens kriterier uppfylls av andra moment i utbildningen än just uppsatserna. Betyget på utbildningen på ett visst lärosäte har inte bara uppsatserna och självvärderingen till

1 Minns att det finns replikrätt på allt som skrivs i Sociologisk Forskning!

grund även om dessa är det viktiga utan även enkäter till studenter och före detta studenter (alumni) samt platsbesök.

För länge sedan styrdes högskolan av regler och man tilldelades medel för specifika ändamål såsom löner eller lokaler. Från och med 1993 års universitets- och högskole-reform fick man i stället en bestämd summa pengar efter antalet helårsstudenter och helårsprestationer och sedan kunde man själv bestämma hur dessa medel skulle användas bara de centrala målen uppfylldes. Med det tillvägagångssättet behövdes kontroller och utvärderingar och därmed kom svensk högskola in i utvärderingssvängen. Höll lärosätet en god kvalitet trots det decentraliserade beslutsfattandet? Det som staten då framför allt kontrollerade var hur lärosätena arbetade för att hålla en god kvalitet, dvs deras interna system för kvalitetssäkring. Man gjorde kvalitetsarbetsbedömningar. År 2001 började Högskoleverket en ny omgång nationella utvärderingar av samtliga ämnes- och yrkesutbildningar i en cykel om sex år. Man undersökte då bara om utbildningen i ämnet höll godtagbar kvalitet, man betygsatte inte utbildningarna. Om något lärosäte inte uppfyllde godtagbar kvalitet i ämnet kunde examenstillståndet ifrågasättas. Ämnet sociologi utvärderades i de här omgångarna en gång, år 2004.

Nu ska det alltså vara annorlunda. För att förstå det nya kan man gå dels till den regeringsproposition som föreslagit det nya utvärderings- och tilldelningssystemet, den 41 sidor korta proposition 2009/10:139 "Fokus på kunskap – kvalitet i den högre utbildningen", dels till Högskoleverkets viktiga 17-sidiga rapport där propositionens tankar vidareutvecklas, "Högskoleverkets system för kvalitetsutvärdering 2011–2014". I omsorg om ämnet föreslår jag att så många som möjligt i Sociologisverige kritiskt läser de här texterna och diskuterar dem. Då blir vi också många som förstår principerna och kan hjälpa de som har ansvar för utvärderingen på vårt eget lärosäte. Så ger vi till Högskoleverket det som tillhör Högskoleverket och vår sociologi det som tillhör sociologin. Det ämne där många kan formulera sin verklighet i utvärderingens termer står starkare.

Hedvig Ekerwald
Redaktör